

ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਸ ਨਾਲ
ਕੀ ਵਿਗੜਦਾ ਹੈ? ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਅਪਣ
ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਤਮਾ ਤੇ ਸਦਾ ਅਛੇਕ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਦੇ
ਛੇਕ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ) ਅਤੇ ਅਭੇਦ (ਜੋ ਕੇਦ ਰਹਿਣ ਹੋਵੇ)
ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।”

“ਭਗਵਾਨ! ਆਪ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ
ਆਤਮਾ ਕੋਈ ਦੋ ਭਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਖੀਰ ਸ਼ਰੀਰ
ਦੀ ਚੋਟ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਨੁਭਵ
ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।”

“ਪਰ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਤੈਰਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੈ ਮੇਰਾ ਤਾਂ
ਨਹੀਂ? ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਦੋ ਹੋਣ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚੰਗੀ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੀੜਾ ਤੋਂ
ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਵਾਂ?”

“ਭਗਵਾਨ! ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ
ਇਹੋ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਤੁੱਛ ਸੇਵਕ ਹਾਂ।
ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਚਰਾਂਗਾ।”

“ਆਖੀਰ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਕੀ?”

“ਭਗਵਾਨ! ਲਾਭ ਦੀ ਖੁੱਛਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਲਾਭ
ਦਾ ਤਾਂ ਅੰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੁੱਛ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਲਾਭ
ਮਿਲੇਗਾ। ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਲਾਭ ਦੀ ਆਖ ਰਹੇ ਹੋ।
ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ।”

ਭਗਵਾਨ ! ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲੇ, ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਆਪਦਾ ਲਾਭ ਹੈ । ਕੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਈ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਸਤਾਵੇ ਅਤੇ ਆਪ ਸੁਖ-ਪੂਰਵਕ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕੇਵਲ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕੇ ।”

“ਇੰਦਰ ! ਇਹ ਤੇਰੀ ਧਾਰਣਾ ਗਲਤ ਹੈ ?”

“ਭਗਵਾਨ ਕਿਵੇਂ ?”

“ਸਾਧੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਬਲ ਨਾਲ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਸਾਧਕ ਅੱਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ, ਇੰਦਰ ਜਾਂ ਚਕਰਵਤੀ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਸਿੱਧ (ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ ਨਾ ਹੁਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕੇਗਾ । ਮਦਦ ਲੈਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ— ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਹੀਣ ਬਣਾ ਲੈਣਾ—ਆਰਾਮ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਲੈਣਾ । ਸੁਖ ਪੂਰਵਕ ਸਾਧਨਾ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹਾਰੇ ਹੋਸਲੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਨ । ਸੁਖ ਤੇ ਭਗਤੀ (ਸਾਧਨਾ) ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਵੈਰ ਹੈ ।”

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸੌ ਸੌ ਵਾਰ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਂਵੀਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਭਰੀ ਨਾਂਹ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਹੈ ਸਾਧੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ (ਯੁਗੋ ਚਰੇ ਛਾਗਥਿ

ਸਾਸਾਙਕਘੋ) ਭਾਵ ਸਾਧੂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਗੇਂਡੇ ਦੇ ਸਿੰਗ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਭਯ ਹੋ ਕੇ ਘੁਮੇਂ ।

❀ ਗਰੀਬ ਦਰਿਦ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਕਲਿਆਣ

ਭਗਵਾਨ ਬੜੇ ਹੀ ਰਹਿਮ-ਦਿਲ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ । ਆਪਣਾ ਬਿਗਾਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਿੱਖਿਆ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਦੁਖੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜੀ ਦਿਆਲੁਤਾ ਸੀ । ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਮਹਾਂਵੀਰ ਜੀਵਨ ਚਰਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਮਿੱਠਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ :—

ਇਕ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਭਗਵਾਨ ਉਜਾੜ ਬਣ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਾਈ ਖੜੇ ਸਨ । ਪਰਿਗ੍ਰਹਿ (ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਦੇ ਨਾਂਉਂ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸਿਰਫ ਇਕ ਦੀਖਿਆ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਇੰਦਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ 'ਦੇਵਦੁਸ਼' ਕਪੜਾ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ।

ਇਕ ਦਰਿਦਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਭਗਵਾਨ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਣ ਲੱਗਾ :—

“ਭਗਵਾਨ ! ਮੇਰੇ ਗਰੀਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ । ਮੈਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਦ-ਕਿਸਮਤ ਹਾਂ । ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਘਰ ਵਿਚ ਖਾਣ ਲਈ ਇਕ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅੰਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਸਤਾਇਆ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਖਾਕ ਛਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ ਹਾਂ । ਦਿਆਲੂ, ਦਿਆ ਕਰਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਦਿਆ ਦਾ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ੋ ।”

ਭਗਵਾਨ ਚੁੱਪ ਸਨ !

“ਭਗਵਾਨ, ਦਾਸ ਤੇ ਦਿਆ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪਵੇਗੀ । ਇਹ ਭੁੱਖਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕੀ ਮੰਗੇ ?”

ਭਗਵਾਨ ਚੁੱਪ ਸਨ !

“ਭਗਵਾਨ ! ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਹੋ ? ਇੰਝ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ ? ਕੀ ਕਲਪ-ਬਿਛ (ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਣ ਵਾਲਾ ਦਰਖਤ) ਦੇ ਕੱਲ ਆ ਕੇ ਖਾਲੀ ਮੁੜਨਾ ਪਵੇਗਾ ? ਨਹੀਂ ਇੰਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ! ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁੱਝ ਲਏ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ । ਜਾਂ ਸੁਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦੀ ਗੋਦ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਆਪ ਦੀ ਹੀ ‘ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਾ’ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ।”

ਭਗਵਾਨ ਚੁੱਪ ਸਨ ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਲਿਪਟ ਗਿਆ ।

“ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ! ਇਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ? ਰੋ ਨਾ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਰੱਖ ।”

“ਭਗਵਾਨ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਿੱਥੇ ? ਜਿਉਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਭੁੱਖੇ ਰੋਂਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਹਾਹਾਕਾਰ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ !”

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

“ਤਾਂ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੁਣ ਕੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ? ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸੰਪਤੀ ਛੱਡੀ, ਦਾਨ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ

ਆਇਆ ?”

“ਭਗਵਾਨ ਆਉਂਦਾ ਕਿਵੇਂ ? ਮੈਨੂੰ ਬਦਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਖਬਰ ਭੀ ਮਿਲੀ ਹੋਵੇ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਹੁਣ ਘਰ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤਾਂ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਇਥੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।”

“ਹਾਂ ! ਤਾਂ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕ ਮਾਇਆ-ਰਹਿਤ ਸਾਧੂ ਹਾਂ।”

“ਭਗਵਾਨ, ਹੁਣ ਵੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਆਪਦੇ ਪਾਸ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਆਪਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ। ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ।”

“ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼, ਸ਼ੱਕ ਦੂਰ ਕਰਦੇ। ਸਾਧੂ-ਪੁਣਾ ਸ਼ਰਾਪ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਦੀ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਕੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਪ-ਤੇਜ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਉਣ ਵਿਚ ਨਸ਼ਟ ਕਰਾਂ ? ਹੇ ਗਿਆਨੀ ! ਮੈਂ ਆਤਮ-ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਸਾਧਕ ਹਾਂ, ਸਵਰਣ-ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਨਹੀਂ।”

“ਭਗਵਾਨ, ਕੁਝ ਵੀ ਕਰੋ। ਮੇਰਾ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਆਪ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਜਾਣਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਦਿਆ ਕਰੋ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਗਰੀਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ।”

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਝੂਮ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਖੀਰ ਵਿਚ ਉਹ

ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਭਗਵਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਦਿਆਲੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । 'ਦੇਵ-ਦੂਸ਼' ਕਪੜੇ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੰਦੀ ਵਰਧਨ ਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਪਰੇਮ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਮੁਨਾਸਿਵ ਧਨ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਕਪੜਾ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਲਈ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

“ਧੰਨ ਹੋ ! ਦਿਆ-ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਭੂ !”

✽ ਚੰਡ-ਕੋਸ਼ਿਕ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਰਾਉਣਾ

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਰੁਣਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਉਹ ਪਸ਼ੂ-ਜਗਤ ਤੇ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਖਤਰਨਾਕ ਖੂੰਠੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦੌੜਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆਤਮ-ਭਾਵ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਂਵੀਰ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ । ਉਹ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖੀ-ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ਵ-ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਲਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤਰ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਚਲੇ ਸਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਮੌਤ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਿੰਸਕ ਤੋਂ ਹਿੰਸਕ ਜੰਤੂਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦ-ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ । ਇਹ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ । ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਡ ਕੌਸ਼ਿਕ ਨਾਗ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕੀਤਾ । ਘਟਨਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

ਭਗਵਾਨ 'ਦੁਈਜੀਤ' ਤਪੱਸਵੀ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਚੌਮਾਸਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ਵੇਤਾਮਵੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਚਹੁ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਖਿਲਰੀ ਪਈ ਸੀ । ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਤਪ-ਤੇਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਚਾਨਣ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਭਗਵਾਨ ਆਤਮਾ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਝੁਮਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੁਸਾਫਿਰ ਮਿਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ :—

“ਪ੍ਰਭੂ ਇਧਰ ਨਾ ਜਾਵੋ । ਇਧਰ ਕੁਝ ਦੂਰ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਡ-ਕੌਸ਼ਿਕ ਸੱਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ । ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਭਗਵਾਨ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲੱਗੇ ।

“ਭਿਕਸ਼ੂ ! ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਤੇ ਦਿਆ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਖ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਕਿਉਂ ਵਿਅਰਥ ਜੀਵਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਠ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ?”

“ਮੈਂ ਜ਼ਿੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ । ਮੈਂ ਵੀ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ ਹਾਂ । ਜਾਣ ਯੋਗ ਰਸਤੇ ਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।”

“ਆਪਨੂੰ ਇੱਧਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਸੱਪ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਲੋਕ ਰਸਤਾ ਬਦਲਕੇ ਇਸੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਬਚਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।”

“ਸ਼ੇਰ ਸਿੱਧਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ । ਮੈਂ ਤਪੱਸਵੀ ਰਾਂ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ-ਵਿਰਤੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹਾਂ ।”

“ਚੰਡ-ਕੋਸ਼ਿਕ ਅੱਗੇ ਵਿਚਾਰਾ ਸ਼ੇਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਫੁੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਸੁਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।”

“ਸੰਸਾਰੀ ਪਾਪੀ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾ, ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਹਿਰ ਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇ ਨਹੀਂ । ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਅੰਦਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਬਾਹਰਲੇ ਜ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੰਬਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਸੰਤ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਾਗਰ ਹਨ । ਉਥੇ ਇਕੱਲਾ ਚੰਡ-ਕੋਸ਼ਿਕ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਕੀ ਅਸਰ ਕਰੇਗਾ ? ਕਦੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਭੈ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਭੈ ਦਾ ਅਸਰ ਦੂਸਰੀ

ਜਾਤ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਤੇ ਨਹੀਂ।”

“ਬੁਠੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਬਖੇਰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ? ਉੱਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਰੱਖੋ, ਮੌਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਜਾਵੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਜਿਹੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਾਲੇ ਉੱਥੇ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਏ।”

“ਬਹੁਤ ਠੀਕ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸੱਪ ਸੁਧਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲਾਭ ਕੁਝ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ।”

ਮੁਸਾਫਿਰ ਰੋਕਦੇ ਹੀ ਰਹੇ, ਪਰ ਭਗਵਾਨ ਅਗੇ ਵਧ ਗਏ। ਚੰਡ-ਕੋਸ਼ਿਕ ਦੇ ਨਿਵਾਸ-ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਕੋਸ਼ਿਕ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਖੁੱਡ ਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ। ਭਗਵਾਨ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਦੂਣੇ ਤੇਜ਼ ਨਾਲ ਫੁੰਕਾਰ ਮਾਰੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੋਸ਼ਿਕ ਘਬਰਾ ਗਿਆ—

“ਇਹ ਕੀ?”

“ਨਾਗ ਰਾਜ, ਕਿਸ ਦੁਵਿਧਾ ਵਿਚ ਹੋ ! ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੋ ਕੱਟ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹਾਂ। ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ।”

ਕੋਸ਼ਿਕ ਇਕ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ।

“ਕੋਸ਼ਿਕ, ਦੂਸਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜਾ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਕਾਹਲ ਨਹੀਂ, ਖੂਬ ਤਸੱਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ।”

ਕੋਸ਼ਿਕ ਇਕ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ।

“ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ! ਕਿਸ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਹੋ ? ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਕਸ਼ਟ ਪਹੁੰਚਾਇਆ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕੀਤਾ । ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਦਾ ਕੀ ਸਿੱਟਾ ਹੋਵੇਗਾ ? ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਸੱਪ ਬਣਾਇਆ । ਹੁਣ ਦੇ ਪਾਪ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਬਨਾਉਣਗੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੋਚ ਤਾਂ ਸਹੀ !”

ਕੌਸ਼ਿਕ ਇਕ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਫਿਰ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ।

“ਦੇਵਾਨੁ ਪ੍ਰਿਯ, (ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਪਿਆਰੇ) ਹੁਣ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ । ਸੰਭਲ ਜਾਵੋ, ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਛੱਡ ਦਿਓ । ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਿਚ ਹੈ । ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਵੀ ਨਾ ਦਿਓ ।

ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਠੰਡੇ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਨਾਗ-ਰਾਜ ਕੁੱਝ ਕੁੱਝ ਹੌਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਿਆ । ਉਹਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ । ਪਿਛਲੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸਿਨੇਮਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਘੁਮਣ ਲਗ ਪਿਆ । ਦਿਲ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲਗਾ :—

“ਪ੍ਰਭੂ ! ਖਿਮਾ ਕਰੋ, ਦੀਨ ਬੰਧੂ ਦਿਆ ਕਰੋ । ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਿਆ । ਦਿਆਲੂ, ਮੇਰਾ ਬੇੜਾ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ! ਪ੍ਰਭੂ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ! ਮੇਰੀ

ਰਖਿਆ ਕਰੋ । ਅਪਰਾਧੀ ਆਪਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹੈ ।”

ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਪਾਪੀ ਹਿਰਦਾ ਅੱਜ ਦਿਆਲੂਤਾ ਦੀ ਦਿਆ ਦਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਪਿਘਲ ਗਿਆ । ਵਾਰ ਵਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਰੋਂਦਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪੁਰਾਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਅੱਜ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ।

ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਧੀਰਜ ਭਰਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ । ਨਾਗ ਰਾਜ ਨੇ ਅਜ ਤੋਂ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਸ਼ਟ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ।

ਭਗਵਾਨ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਸਵੇਤਾਮਵੀ ਵਲ ਚਲ ਪਏ । ਨਾਗ ਰਾਜ ਨੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਸਨ, ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਉਜੜੇ ਤਪਸਵੀਆਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਫਿਰਕੂ ਵਸ ਗਏ । ਜਿਸ ਸੱਪ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਅੱਜ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਸਾਮਾਨ ਜੁਟਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਸੱਪ ਦੀ ਘਰ ਘਰ ਪੂਜਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਭਗਵਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੱਪ ਦੀ ਥਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਚੁਕੇ ਸਨ ।

❀ ਖਿਮਾਂ ਦੀ ਹੱਦ

ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਂਵੀਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ-ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਉੱਚੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਿਆ ਸੀ । ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ

ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ, ਫੇਰ ਭਲਾ ਉਹ ਸਨੇਹੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਦਵੇਸ਼ੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਵਿਰੋਧੀ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਾਰ ਖਿਮਾ, ਅਪਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਅਪਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਥੱਲੇ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਇਹ ਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਵਿਚ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਇੰਦਰ ਰਤਨਾਂ ਜੜੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਪਰੀਆਂ ਨਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਧੁੰਨ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਭਾ ਨਾਚ ਤੇ ਗਾਣੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਭੁੱਲੀ ਬੈਠੀ ਸੀ।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਇੰਦਰ, ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਸਨ ਪਰ ਮਨ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਮਿਰਤਲੋਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਗਵਾਨ ਉਜਾੜ ਬਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੰਦਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਬੋਲ ਉਠਿਆ, “ਪ੍ਰਭੂ, ਪ੍ਰਭੂ! ਕਿੰਨਾਂ ਹੌਂਸਲਾ ਹੈ, ਕਿੰਨਾਂ ਧੀਰਜ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਜਾਨ ਕਸ਼ਟ ਭਲਾ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਹਰਾ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ, ਦੇਵਤਾ ਜਾਂ ਰਾਖਸ਼ ਤਕ ਭੀ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹਰਾ ਸਕਦੇ। ਆਪ ਤਾਂ ਕਠੌਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋ।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਨੇ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਸੰਗਮ ਨਾਉਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਉਤਰ ਸਕੀ। ਉਹ ਇਕ ਮਾਨਯੋਗ ਦੇਵਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਦੇਵਤਾਪਣ ਬਲ ਤੇ ਮਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਡਿਗਾਉਣ ਪਹੁੰਚਿਆ।

ਸੰਗਮ ਨੇ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਤੂਫਾਨ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਉਹ ਕਸ਼ਟ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ ਦਿਤੇ। ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਪੀੜਾ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਡਿੱਗੇ ਤਾਂ ਲੋਭਾਂ ਲਾਲਚਾਂ ਦਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ। ਆਕਾਸ਼ ਲੋਕ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਪਰੀਆਂ ਉਤਰੀਆਂ। ਨਾਚ ਹੋਇਆ, ਗਾਨ ਹੋਇਆ, ਹਾਓ-ਭਾਓ ਹੋਇਆ। ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਪਰ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਮੇਰੂ ਪਰਬਤ ਵਾਂਗ ਅਡੋਲ ਰਿਹਾ।

ਇੰਨੇ ਗਿਣੇ, ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਪੂਰੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁੱਖ-ਦੁੱਖ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਸੰਗਮ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਪਰ ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜ਼ਰਾ ਉਪਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬੋਲਿਆ।

“ਭਗਵਾਨ, ਆਪ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਸੰਗਮ ਦੇਵ ਹਾਂ। ਆਪਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ?